

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

42. Dr. Aldobrand Jakob Košak.¹⁾

Njegovi stariši so bili: Matija Košak, vožar, in Marija Lucija Blenkova v Celju, kjer se je porodil 15. julija 1759. l. Šolal se je v Celju in na graškem liceju, kjer je vse izpite prebil z izvrstnim uspehom. Na dunajskem vseučilišču je postal doktor pravoslovja in se nastanil kot dvorni in sodni advokat v Gradcu. Tu je tudi umrl l. 1813. Objavil je sledeči deli:

1.) Das österreichische Wechselrecht in einer theoretischen und praktischen Abhandlung in zwei Theilen. Gratz 1792. Ferstl; druga izdaja: Gratz 1804; tretja izdaja: Gratz 1805. To Košakovo znamenito delo je prevel na italijanski jezik l. 1816. Frančišek de Calderoni ter je naslovil: Il diritto austriaco di Cambio. Trento 1816. 8°).

2.) Systematisches Handbuch über die adeligen Richteramtstaxen, das Mortuar, die Erbsteuer und das Abfahrtgeld in den österreichischen, deutschen, böhmischen und gallizischen Erblanden. Nebst einer Abhandlung von den Landesgiebigkeiten und Leistungen in den Herzogthümern Steyermark, Kärnthen und Krain. Graz 1807 bei A. Tusch.

43. Andrej Mešutar²⁾

se je narodil 17. listopada 1791. l. v Selu ljubljanske predmestne župnije Svetega Petra ubožnim roditeljem. Ko je Andrej nekoliko odrasel, ga je poslal oče v Ljubljano. Tu je dovršil latinske šole ter se bavil s posebno marljivostjo z učenjem francoskega jezika. Andrej je bil mladenič redkih naravnih sposobnostij. Ko je vstopil v semenišče, da bi se posvetil po želji svoje pobožne mamice duhovskemu stanu, so takoj spoznali njegovo nadarjenost. V letih 1812. in 1813. v dobi francoskega vladanja na Kranjskem so pozvali mladega Andreja iz semenišča v škofovsko pisarnico, kjer je slovenil in nemčil francoske ukaze tedanjega francoskega poveljnika. Tu mu je bila dana prilika, da je mnogo občeval s strogim škofom Antonom Kavčičem, ki je visoko

¹⁾ Orožen. Celska kronika. V Celi 1854. — Steiermärkische Zeitschrift. Grätz 1842. 2. Heft. — Wurzbach: Biogr. Lexicon. 13. Theil. — Der Aufmerksame, Grazer Unterhaltungsblatt 1839. Nr. 85.

²⁾ Wiener Zeitung 1865. št. 282. in 289. — Wurzbach, Biogr. Lexicon. 17. Theil.

cenil Andrejevo značajnost, jekleno marljivost in natančnost; zatorej je bil tudi že konec 1813. l. imenovan za kateheta ljubljanske glavne normalne šole, še predno je bil posvečen za duhovnika. L. 1814., dasi še ni imel za mašnika potrebne starosti, je bil za mašnika posvečen. L. 1817. postane ravnatelj imenovanemu zavodu in profesor katehetike in vzgojeslovja v semenišču.

Vzpričo njegove izvrstne pedagogijske naobraženosti ga pokličejo l. 1825. za generalnega šolskega nadzornika tržaške škofije v Trst. L. 1830. postane gubernijalni svetnik ter duhovni in šolski poročevalec tržaške vlade; a že l. 1835. pozovejo Mešutarja v ministerstvo na Dunaj, kjer je postal dvorni svetnik in **sekcijski načelnik v ministerstvu za pouk in bogočastje**. L. 1860., ko je doslužil 46 let, je prosil, da ga umirovijo. Značaj, vrline in ogromne zasluge na polju pouka in vzgoje so Mešutarja privedle do izredno visokih častij. L. 1836. je postal častni prošt argadnerski, l. 1850. mu je podelil cesar visoki red Svetega Štefana, in l. 1853. je postal škof **Sardaciski**; vrhu tega so ga imenovala mnoga vseučilišča za častnega doktorja in množica učenih društev za svojega člana. Te Mešutarju podeljene časti so tem večje vrednosti, ker se Mešutar v svoji skromnosti nikdar ni potegoval za taka izredna odlikovanja; preznačajan je bil in le navdušen za vse, kar je vzvišeno in plemenito. Na glasu je bil zaradi korenitega znanja tujih jezikov. Poleg materinščine, katere ni nikdar zatajeval, je znal štiri moderne jezike: nemški, laški, francoski in angleški. Latinskemu in grškemu jeziku je bil večšč, kakor malokdo. Neutrudno je deloval v svojem poklicu. Zarana, po zimi ob 6., poleti ob 5. uri, si ga že našel v delavnici za pisalno mizo, kjer je ostal večinoma do pozne noči. Posvetil je pouku vse svoje moči. Kar je pisal, je bilo stvarno, razumno; vsako besedo je bistro razmislil, predno jo je pritisnil na popir, in je sploh presojal stvari trezno in mirno. Bil je svobodomiseln, in ostro je obsojal nestrpnost in celotizem. Dovoljeno mi bodi, da tu navedem značilne črtice, ki mu jih je posvetil njegov dunajski nekrologist: »Die Makellosigkeit seines Charakters, seine stets bewiesene Mässigung, die Ruhe und Unbefangenheit seines Urtheils mag aus dem Umstande entnommen werden, dass auch in den Zeiten der heftigsten Aufregung weder die Ultramontanen noch die Liberalen jemals ihn verdächtigten, obwohl er weder zu den einen, noch zu den andern gehörte. Man fand an ihm nichts sonderbar, als sein consequentes Abweisen jedes äusseren Prunkes und sein bescheidenes, fast schüchternes Auftreten, sein gänzlich Fernhalten von der Gesellschaft, in welcher er vermöge seines

Amtes und seiner Auszeichnungen eine hervorragende Stellung einzunehmen berufen war. Seine persönlichen Freunde wussten aber, dass diese Haltung ganz seinen Bedürfnissen entsprach, sich nur mit ernsten Dingen zu beschäftigen. Schriftstellerisch hat M. nicht gewirkt, aber in seinen amtlichen Referaten stecken ganze Werke, nicht bureaukratischer Rechthaberei und langweiliger inhaltleerer Excurse amtlicher Schreibseligkeit, sondern echter Staatsweisheit und eines gediegenen Humanismus.*

Mešutar je bil velikodušen dobrotnik ubožcem; mnogo dijakov iz Kranjske je podpiral. Dasi je živel najskromnejše in dobival veliko plačo, je umrl vendar docela ubog v Badnu pri Dunaju 17. listopada l. 1865. Ostavil ni družega, nego dragoceno knjižnico, ki pa se je porazgubila.

44. Jožef Balant, ¹⁾

sin gorenjskega kmeta Jožefa Balanta in Barbare rojene Fisterjeve, je bil porojen dne 28. meseca prosinca 1763. l. v Novi vasi pri Radovljici. Šolal se je v Ljubljani in na Dunaju. Nekaj časa se je bavil z zdravilstvom, vendar se je kmalu odločil za duhovski stan ter vstopil v graško semenišče. Dne 15. meseca listopada 1789. l. je pel novo mašo in zatem odšel na višjo duhovsko vzgojevalnico »Avgustinej« na Dunaj. Povrnivši se z Dunaja v domovino, je kaplanoval v Kresnicah in Velikih Laščah. Toda kmalu so poklicali izredno izobraženega kaplana za kateheta normalne glavne šole v Ljubljano. L. 1798. je postal profesor moralne in pastoralne teologije, l. 1805. pa kanonik in nadzornik ljubljanskih šol. Za francoske vlade na Kranjskem je bil »Regent des écoles« ter je poučeval zajedno s prijateljem Matevžem Ravnikarjem na ljubljanski bogoslovnici. Po odhodu Francozov so ga imenovali l. 1815. za gubernijalnega svetnika tržaške vlade; a že l. 1816. se je povrnil v istem dostojanstvu v Ljubljano.

Dne 8. meseca sušca l. 1818. ga je imenoval cesar Frančišek I. za goriškega škofa. L. 1832., ko je papež Pij VIII. škofovsko stolico goriško povzdignil v nadškofijo, mu je dne 6. meseca prosinca l. 1832. v stolni cerkvi goriški videmski škof svečano podelil nadškofovski palij.

Balant je bil na glasu kot velik dobrotnik ubožcem ter kot pravi vzor apostolskega škofa; vzorno je bilo tudi njegovo zasebno življenje. Umrl je dne 11. vel. travna 1834. l. v Gorici, kjer ga je mili mu prijatelj tržaški škof Matej Ravnikar na pokopališču v škofovsko grobnico pokopal.

¹⁾ Carniolia 1837./38. I. Jahrgang.

45. Anton Gogola pl. Leesthal,¹⁾

porojen okolo l. 1780. v Lescah na Gorenjskem, je bil polubrat goriškega škofa Balanta, kateri je po očetovski skrbel za Antona in ga vzgojil. L. 1808. je bil okrajni komisar v Hensbergu. Ko so pa Francozi kranjsko deželo poplavili, je odložil junaški mož pero in si pripasal meč, vstopivši med avstrijske domobrance. Kot stotnik na čelu svoje kompanije se je hrabro s Francozi bojeval. Ko je nastal mir, je bil zopet uradnik in je služboval v Ljubljani, Celovcu, Rovinju in naposled v Trstu. Gogola je bil strog, a pravičen in jako nadarjen uradnik. Dasi kmetiškega rodu, se je sukal kaj rad v aristokraških krogih, iz katerih si je tudi svoji ženi izvolil. Prva žena je bila celo iz knežje rodovine Porcia, in ko mu je ta umrla, se je oženil v drugič z baroneso Kulmerjevo. Umrl je dne 11. meseca vinotoka 1841. l. kot predsednik c. k. mestnega in deželnega sodišča tržaškega, zapustivši mnogo otrok. Tržačani so mu priredili veličasten pogreb.

46. Andrej Novatin,²⁾

Njegovi predniki so prišli iz spodnjega Štajerskega v Gradec in se tukaj nastanili. Andrej je bil rojen l. 1765. v Gradcu. Umrl je l. 1797. na Dunaju. Izšolal se je za kiparja in kolajnarja na dunajski akademiji umetnostij. Dne 4. meseca vinotoka l. 1792. je prejel za Minervin kip zlato kolajno. Pozneje je dobil še dve častni darili. Na Dunaju je imel sam svojo delavnico, in ker je bil na glasu kot izvrsten kipar, je dobival mnogo naročil. Žal, da je umrl že v 32. letu dobe svoje.

47. Ignacij Novatin,²⁾

brat Andrejev, porojen l. 1777. v Gradcu, je bil tudi kolajnar in je umrl l. 1840. Od njegovih kolajn so se ohranile: Minerva, Polyhymnia in Diogen v sodu.

48. Henrik Novatin,²⁾

Ignacijev sin, porojen l. 1813., je bil jeklorezec. Umrl je dne 20. meseca sušca l. 1867. Znamenita so ta-le njegova dela: Plesalka, Dijana z Amorjem, geniji s ščitom, Dijana in Aktajon, vsi vrezani v med, in skakajoči jelen, vrezan v jeklo.

49. Jožef Mikolič,³⁾

Ljubljčan, častni kanonik, generalni vikarij in naposled škof Grenoblejski (Gratianopolitanus), je bil dne 31. vel. srpana l. 1790. posvečen

¹⁾ Carniolia. 1841. IV. Jahrgang.

²⁾ Wastler: Steirisches Künstlerlexicon.

³⁾ Mittheilungen des hist. V. für Krain 1852.

za pomožnega škofa ljubljanskemu škofu Mihaelu baronu Brigidu. Umrli je dne 4. meseca grudna l. 1798. in je na pokopališču svetega Krištofa pokopan.

50. Dr. Andrej Bratasevič,¹⁾

zdravnik, porojen v Vipavi, je objavil: *De expositione tentaminum ac observatorum, circa remedia morbosque varios versantium.* (Viennae 1779. 8°.)

51. Jernej Lavrič,¹⁾

porojen v Trebnjem, magister modroslovja v Gradcu, je izdal s sodelovanjem Ignacija Novaka, modroslovca v Gradcu, to-le delo: »Laybachs Jubelfest am 18., 19. und 20. Weinmonats 1789 über die von Sr. Excellenz dem Herrn Feldmarschall und obersten Befehlshaber der k. k. Armee, Landstand des Herzogthums Krain, Gideon Freiherr von Laudon, am 7. nämlichen Monats und Jahres bewirkte Eroberung Belgrads. (Laybach. Ignatz Aloys Edl. v. Kleinmayr. 1789. 4°.*)

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

(Dalje.)

Omenja se potem močen potres v Ljubljani z dne 17. novembra l. 1575. in zopet na veliko nedeljo l. 1590. ter dne 18. majnika istega leta, tako tudi l. 1621. Naslednje leto, dne 5. majnika, je hud sunek vrgel križ z jezuviške cerkve ljubljanske, prevrnil mnogo dimnikov in zlasti poškodoval deželno hišo (zasebnih hiš kronisti ne omenjajo, kakor je videti). Skoro po vsej Nemčiji se je zatreslo. Porušilo se je mnogo hiš in jedna cerkev na Dunaju, in sesula polovica Kaniže.

Hud potres je bil na Kranjskem l. 1625., in za njim je prišla po Dolenjskem kuga. Naslednje leto, dne 7. jan., so zopet začutili potres v Ljubljani. V letu 1628. pa je krško mesto hudo trpelo. Cerkvni zvonovi v Leskovcu so sami zazvonili, porušilo se je mnogo gradov, cerkva in drugih poslopij. (Črta B, 12?). Pet četrletij so se ponavljali sunki. L. 1632. se je grozni dogodek za Krško zopet povrnil; treslo se je neprenehoma jeden dan in jedno noč.

¹⁾ P. Marc. Bibl. Garnioliae.